

Φιλολογία (έμφαση στην κλασική φιλολογία).

- Η πρόσληψη του παρελθόντος: το παράδειγμα του Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού.
- Η προβολή του παρελθόντος: το πολιτισμικό προϊόν στη σύγχρονη αγορά.

Ευάγγελος Β. Τσακνάκης

Φοιτητική Εργασία (ΕΛΠ1075, ΑΠΚΥ)
Δολίχη, 4-2010

Περιεχόμενα:

Εισαγωγή

Φιλολογία: Η πρόσληψη και η προβολή του παρελθόντος.

1. Η προσφορά της φιλολογίας στη διαφύλαξη και στη σπουδή των αρχαίων ελληνικών κειμένων.
  - 1.1. Τα ιστορικά στάδια μέσω των οποίων τα αρχαία ελληνικά κείμενα διατηρήθηκαν και αναπαράχθηκαν.
  - 1.2. Οι περίοδοι του ελληνικού πολιτισμού με τις οποίες ασχολήθηκε η γερμανική επιστήμη το 19ο αιώνα. Οι λόγοι για τους οποίους η γερμανική επιστήμη στράφηκε στη μελέτη της ελληνικής αρχαιότητας και οι τρόποι που επηρέασε την ανάπτυξη των αντίστοιχων σπουδών στην Ελλάδα.
2. Οι τρόποι με τους οποίους τα υλικά και πνευματικά κατάλοιπα του ελληνικού πολιτισμού μπορούν να γίνουν αντικείμενα πολιτισμικής διαχείρισης και ανάδειξης. Οι οικονομικές παράμετροι και συνέπειες, λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες αντιλήψεις στο χώρο της μουσειολογίας, των πολιτιστικών βιομηχανιών και του πολιτισμικού τουρισμού.

Επίλογος

Βιβλιογραφία

Εισαγωγή

Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται η προσφορά της φιλολογίας στη διαφύλαξη και στη σπουδή των αρχαίων ελληνικών κειμένων, καθώς και τα ιστορικά στάδια μέσω των οποίων αυτά διατηρήθηκαν και αναπαράχθηκαν. Ωστόσο, οι περίοδοι του ελληνικού πολιτισμού, με τις οποίες ασχολήθηκε η γερμανική επιστήμη του 19ου αιώνα και οι λόγοι για τους οποίους στράφηκε στη μελέτη της ελληνικής αρχαιότητας είναι

θέμα που θα αναπτυχθεί διεξοδικότερα, όπως και οι τρόποι που επηρέασε την ανάπτυξη των αντίστοιχων σπουδών στην Ελλάδα. Σε αυτήν την εργασία εξετάζονται επίσης οι τρόποι με τους οποίους τα υλικά και πνευματικά κατάλοιπα του ελληνικού πολιτισμού μπορούν να γίνουν αντικείμενα πολιτισμικής διαχείρισης και ανάδειξης, εστιάζοντας στις οικονομικές παραμέτρους και συνέπειες, λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες αντιλήψεις της σύγχρονης μουσειολογίας, των πολιτιστικών βιομηχανιών και του πολιτισμικού τουρισμού.

Φιλολογία: Η πρόσληψη και η προβολή του παρελθόντος.

1. Η προσφορά της φιλολογίας στη διαφύλαξη και στη σπουδή των αρχαίων ελληνικών κειμένων.

Η φιλολογία βοηθάει τον ερευνητή να κατανοήσει τα αρχαία ελληνικά κείμενα, αφού, πιθανόν, θα είναι σε θέση να εξακριβώσει την αυθεντικότητα του κειμένου, να το κατανοήσει και να το εξηγήσει.¹ Ωστόσο, ως επιστημονικός κλάδος, η φιλολογία συντηρεί και αποκαθιστά το κείμενο.² Τα αρχαία ελληνικά κείμενα, λογοτεχνικού περιεχομένου, ενδέχεται να ερμηνευτούν, αφού ο ερευνητής λάβει υπόψη και τα ιστορικά δρώμενα της εποχής που εξετάζει, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η φιλολογία ταυτίζεται με τον επιστημονικό κλάδο της ιστορίας.³ Εξάλλου, η λογοτεχνία μιας εποχής αποτυπώνει τη «δομή της αίσθησης» όπως τη διατύπωσε ο Williams, εννοώντας την ιδιαίτερη αίσθηση της ζωής που είχαν οι άνθρωποι την εποχή από την οποία προέρχονται τα φιλολογικά κείμενα και μέσω της *επιλεκτικής παράδοσης* –έννοια που χρησιμοποίησε ο ίδιος συγγραφέας– οι νεότερες γενιές επιλέγουν ποια στοιχεία θα κρατήσουν και ποια θα απορρίψουν.⁴ Η φιλολογία που ασχολείται με τη μελέτη των αρχαίων ελληνικών κειμένων, όπως και των λατινικών, καλείται «κλασική» και συμβάλει επιπλέον στη διατήρηση της ζωντανίας και της δραστηριότητας των αρχαιοελληνικών φιλολογικών κειμένων.⁵

1.1. Τα ιστορικά στάδια μέσω των οποίων τα αρχαία ελληνικά κείμενα διατηρήθηκαν και αναπαράχθηκαν.

Μέχρι την εποχή που εμφανίστηκε η τυπογραφία (15^ο αι. μ.Χ.) τα αρχαία ελληνικά κείμενα διατηρήθηκαν μέσω της χειρόγραφης αντιγραφής, με αποτέλεσμα τη σκόπιμη ή μη, παραποίηση των κειμένων. Τη λύση αυτού του προβλήματος δίνει η διαδικασία της έκδοσης που εντοπίζει τα σωζόμενα χειρόγραφα αντίγραφα, τα

¹ Jäger (1987), σ. 2.

² Ο.π. σ. 3.

³ Ο.π. σ.σ. 2-3.

⁴ Williams (1994), σ.σ. 137-147.

⁵ Jäger (1987), σ.σ. 7-8.

αναγιγνώσκει, τα κατανοεί, τα αξιολογεί και προσπαθεί να αποκαταστήσει το πρωτότυπο κείμενο.⁶

Τον 6^ο αι. π.Χ. καταγράφηκαν τα πρώτα ελληνικά κείμενα σε πάπυρο, ο οποίος προερχόταν από το ομώνυμο φυτό που εύκολα υπέκειτο σε μηχανικές φθορές. Τον 5^ο αι. π.Χ. οι πάπυροι πολλαπλασιάστηκαν και σημειώθηκε η βιβλιοπωλική δραστηριότητα, ενώ τον 4^ο αι. π.Χ. εμφανίστηκαν οι πρώτες εκδόσεις.⁷ Τα λογοτεχνικά κείμενα του 4^{ου} αι. π.Χ. έχουν γραφτεί στον «επιγραφικό ρυθμό» και πρόκειται για κεφαλαιογράμματα γραφή.⁸ Από τον 3^ο αι. π.Χ. εμφανίστηκε η πολεμαϊκή γραφή που, επίσης, περιλαμβάνει κεφαλαία γράμματα, αλλά στρογγυλεμένα.⁹ Σημαντικό ρόλο στη διατήρηση και τη σπουδή των αρχαίων ελληνικών κειμένων διαδραμάτισε η Αλεξάνδρεια και η εκεί φιλολογική δραστηριότητα κατά τα ελληνιστικά χρόνια, η οποία αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα της παράδοσης των αρχαίων ελληνικών κειμένων,¹⁰ δηλ. την πορεία των κειμένων από τα αυτόγραφα των συγγραφέων έως την πρώτη έντυπη μορφή τους.¹¹ Εκεί μελετήθηκε και ερμηνεύτηκε ο Όμηρος, οι λυρικοί ποιητές, η τραγωδία και η αρχαία κωμωδία. Η καταστροφή της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας το 48 π.Χ., ευτυχώς δεν αποτέλεσε λύση της συνέχειας της παράδοσης των αρχαίων ελληνικών κειμένων.¹² Το 2^ο και 3^ο αι. μ.Χ. εμφανίστηκε η βιβλιακή γραφή, στην οποία υπάρχουν τόνοι, απόστροφοι και σημεία στίξης.¹³

Από τον 4^ο μέχρι τον 11^ο αι. μ.Χ., ο πάπυρος χρησιμοποιούταν ως υλικό γραφής κυρίως για λογοτεχνικά έργα και επίσημα έγγραφα, αντίστοιχα.¹⁴ Από τον 4^ο αι. μ.Χ., ως υλικό γραφής χρησιμοποιήθηκε κυρίως η περγαμινή, που προερχόταν από επεξεργασμένο δέρμα, ενώ ήδη από το 2^ο αι. μ.Χ. σώζονται αποσπάσματα ελληνικών κειμένων. Απώλεια ορισμένων κειμένων παρατηρείται στους σκοτεινούς αιώνες του Βυζαντίου, 7^{ος}-8^{ος} αι. μ.Χ., ενώ κατά τον 9^ο αι. μ.Χ. ο Πατριάρχης Φώτιος -εκπρόσωπος της φιλολογικής δραστηριότητας- συνέβαλλε σημαντικά στην αποκατάσταση των απολεσθέντων αντιγράφων δημιουργώντας νέα και διαφορετικά αντίγραφα.¹⁵ Τον 9^ο έως τον 12^ο αι. μ.Χ. συναντώνται οι περισσότεροι περγαμνηνοί κώδικες, που είχαν τη μορφή βιβλίου, με αρχαία ελληνικά κείμενα.¹⁶ Το χαρτί, που εφηύραν οι Κινέζοι, χρησιμοποιείται από τα μέσα του 11^{ου} αι. μ.Χ. και από το 1250 περίπου υποσκέλιζε την περγαμινή.¹⁷

⁶ Ο.π. σ. 30.

⁷ Ο.π. σ.σ. 33-34.

⁸ Ο.π. σ. 38.

⁹ Ο.π.

¹⁰ Ο.π. σ. 53.

¹¹ Ο.π. σ. 51.

¹² Ο.π. σ. 53.

¹³ Ο.π. σ. 38.

¹⁴ Ο.π. σ. 34.

¹⁵ Ο.π. σ. 54.

¹⁶ Ο.π. σ. 35.

¹⁷ Ο.π. σ. 36.

Από τον 9^ο αι. μ.Χ., ωστόσο, έως τον 15^ο, τα περισσότερα κείμενα έχουν γραφτεί στην καλλιγραφική μικρογράμματα (βιβλιακή γραφή).¹⁸ Η ουμανιστική γραφή, που εμφανίστηκε το 14^ο αι. μ.Χ. ήταν σαφής και ευανάγνωστη κι έμελλε να αποτελέσει την αφετηρία για τα ελληνικά τυπογραφικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται από το 1476.¹⁹ Σήμερα, με την ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας, σημαντικός όγκος δεδομένων με αρχαιοελληνικά κείμενα διατίθεται ηλεκτρονικά, μέσω διαδικτύου και οπτικούς δίσκους και η ψηφιοποίηση αυτή ενδέχεται να πάρει πολύ μεγαλύτερες διαστάσεις.

1.2 Οι περίοδοι του ελληνικού πολιτισμού με τις οποίες ασχολήθηκε η γερμανική επιστήμη το 19ο αιώνα. Οι λόγοι για τους οποίους η γερμανική επιστήμη στράφηκε στη μελέτη της ελληνικής αρχαιότητας και οι τρόποι που επηρέασε την ανάπτυξη των αντίστοιχων σπουδών στην Ελλάδα.

Ο Ian Morris, ένας βρετανός καθηγητής αρχαιολογίας του πανεπιστημίου του Σικάγου, θεωρεί ανυπόστατη τη μοναδικότητα του ελληνικού πολιτισμού και πως η εικόνα του αποτελεί επιπόνημα της πολιτικής και πνευματικής ηγεσίας της Γερμανίας του 19^{ου} αιώνα στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει τη γαλλική υπεροχή.²⁰ Η Γερμανία είδε στην Ελληνική Αρχαιότητα, στην κλασική Ελλάδα, με το σύστημα των πόλεων - κρατών, ένα υπόδειγμα αντίστοιχο προς τη δική της πολιτική πραγματικότητα των πρώτων δεκαετιών του 19^{ου} αιώνα, σε σημείο μάλιστα να ταυτιστεί με τον αρχαιοελληνικό κόσμο, ερχόμενη σε αντίθεση με το πολιτικό σύστημα της Γαλλίας.²¹ Κατά το 19^ο αιώνα η γερμανική ιστορική έρευνα επεκτάθηκε προς το Βασίλειο της Μακεδονίας και πάλι για να εξυπηρετήσει τα εθνικά της συμφέροντα, αφού, εκείνη την εποχή, η Πρωσία αναλάμβανε ένα αντίστοιχο ρόλο με τη Μακεδονία της αρχαιότητας.²² Ο μεσαιωνικός και ο νεώτερος ελληνισμός εντάχθηκε στη μελέτη της γερμανικής επιστήμης, όταν ο Κρουμπάχερ καθιέρωσε τον επιστημονικό κλάδο με αντικείμενο τη μελέτη του μεσαιωνικού και νεώτερου ελληνισμού, συγγράφοντας το 1897 ένα εγχειρίδιο που περιλάμβανε ολόκληρη την ελληνική γραμματεία, από τη μονοκρατορία του Μ. Κωνσταντίνου μέχρι την Άλωση της Κωνσταντινούπολης.²³ Για τον Κρουμπάχερ, η βυζαντινή χιλιετία δημιούργησε ένα δυναμικό πολιτισμό, στον οποίο συγχωνεύτηκαν ελληνορωμαϊκά, χριστιανικά και ανατολικά στοιχεία.²⁴

¹⁸ Ο.π. σ. 39.

¹⁹ Ο.π.

²⁰ Χρυσός (1996), σ. 15.

²¹ Ο.π. σ. 17.

²² Ο.π. σ. 18.

²³ Ο.π. σ.σ. 134-135.

²⁴ Ο.π. σ. 136.

Οι πιο γνωστοί ποιητές, όπως ο Γκαίτε και Σίλλερ, παρ' όλο που δημιούργησαν τα έργα τους στη Γερμανία, ήταν με την ψυχή τους στην Ελλάδα και σκόπευαν σε μία γόνιμη σύνθεση μεταξύ του ελληνικού και γερμανικού πνεύματος.²⁵ Οι Γερμανοί, επηρεασμένοι από το Διαφωτισμό το 19^ο αιώνα, εκδήλωσαν το φιλελληνισμό τους και ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με το αρχαιοελληνικό πνευματικό κεφάλαιο.²⁶ Στο αγώνα του Εικοσιένα, ο ποιητής Βίλχελμ Μίλλερ θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους φιλέλληνες που εμπύχωσαν την επανάσταση.²⁷ Οι Γερμανοί εκδήλωσαν ενδιαφέρον, επίσης, για τα ελληνικά κείμενα των Ευαγγελίων, για τη νεοελληνική λογοτεχνία, καθώς και για τη λαογραφία²⁸ και μέσα από τις φιλολογικές σπουδές, ο κλάδος της αρχαιολογίας της γερμανικής επιστήμης, που ήταν συνυφασμένος με την αρχαία Ελλάδα, καθιερώθηκε και στη νέα Ελλάδα.²⁹ Στα χρόνια του Όθωνα το 1837, δημιουργήθηκε το Οθώνειο Πανεπιστήμιο και μεταξύ των άλλων Σχολών περιλαμβάνονταν και η Φιλοσοφική.³⁰ Έκτοτε, οι γερμανικές επιρροές στην Ελλάδα είχαν ως αποτέλεσμα τη μετάφραση συγγραμμάτων κυρίως Γερμανών επιστημόνων και την πιστή τους απόδοση. Ωστόσο, άρχισαν να διαφαίνονται και τα πρώτα έργα Ελλήνων λογίων.³¹

2. Οι τρόποι με τους οποίους τα υλικά και πνευματικά κατάλοιπα του ελληνικού πολιτισμού μπορούν να γίνουν αντικείμενα πολιτισμικής διαχείρισης και ανάδειξης. Οι οικονομικές παράμετροι και συνέπειες, λαμβάνοντας υπόψη τις σύγχρονες αντιλήψεις στο χώρο της μουσειολογίας, των πολιτιστικών βιομηχανιών και του πολιτισμικού τουρισμού.

Τα υλικά και πνευματικά κατάλοιπα του ελληνικού πολιτισμού μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενα πολιτισμικής διαχείρισης και ανάδειξης μέσω των μουσείων, των αρχαιολογικών χώρων και του πολιτισμικού τουρισμού.

Τα μουσεία, που διαμορφώνουν κοινωνική και ατομική συνείδηση, καθώς και ταυτότητα, αποτελούν τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς και η πολιτιστική κληρονομιά τμήμα της πολιτιστικής βιομηχανίας.³² Οι πολιτιστικές βιομηχανίες ασχολούνται με τα πολιτιστικά αγαθά, των οποίων η οικονομική αξία προέρχεται από την πολιτισμική.³³ Η κατανάλωση πολιτιστικών αγαθών, ωστόσο, είναι μία μορφή επιδεικτικής κατανάλωσης

και λειτουργεί ως σημείο διάκρισης σε μία κοινωνία, καθιερώνοντας κοινωνικές διαφορές.³⁴ Η πολιτιστική κληρονομιά μπορεί να αποτελέσει εμπορεύσιμο αγαθό, καταναλώνοντας τον πολιτισμό μέσω της τέχνης και των μουσείων³⁵ και είναι ένας οικονομικός τομέας που χρησιμοποιεί πρώτες ύλες, παράγει προϊόντα και προκαλεί κέρδη και θέσεις εργασίας.³⁶ Επιπλέον, εντάσσεται σε τρόπους ζωής που εξυπηρετούν μια νέα κοινωνική τάξη που παράγει και καταναλώνει πολιτισμικά αγαθά με διαφορετικό τρόπο απ' ότι παλαιότερα³⁷ και μπορεί να συμβάλει στο «ζωντάνεμα» μιας πόλης, κάτι που από μόνο του αποτελεί θέμα.³⁸

Τα μουσεία μπορεί να αποτελέσουν την αρχή για σημαντική οικονομική ανάπτυξη και αναβάθμιση της περιοχής όπου εδρεύουν.³⁹ Σήμερα, μάλιστα, η ειδίκευση σε θέματα μάρκετινγκ και μανάτζμεντ αποτελεί κομμάτι των μαθημάτων μουσειακών σπουδών.⁴⁰ Τα δημόσια μουσεία απαιτείται να αποδίδουν ως ιδιωτικές επιχειρήσεις, χρεώνοντας την είσοδο, διαφημίζοντας το περιεχόμενό τους και πωλώντας αντίγραφα των εκθεμάτων τους και άλλα είδη στο πωλητήριό τους.⁴¹

Ένας τόπος προορισμού αναπτύσσεται τουριστικά, όχι μόνο για την ιδιαιτερότητα του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντός του, αλλά και λόγω της πολιτιστικής του ταυτότητας, η οποία μπορεί να συνίσταται από διάφορα χαρακτηριστικά όπως είναι η αρχιτεκτονική, τα τοπικά ήθη και έθιμα, οι μαγειρική, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα μνημεία κ.ά.⁴² Είναι ανάγκη τα υλικά κατάλοιπα του αρχαιοελληνικού παρελθόντος να προβληθούν στα πλαίσια της ανόδου του τουρισμού που αφορά επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία και μνημεία. Είναι μεν το φυσικό περιβάλλον της Ελλάδας ιδιαίτερο (ήλιος-θάλασσα) ώστε η χώρα να αποτελεί τουριστικό πόλο έλξης, αλλά με τη σωστή αξιοποίηση των αρχαιολογικών χώρων και των μνημείων μπορεί ο τουρισμός της να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο, συμβάλλοντας παράλληλα και στην οικονομική της ανάπτυξη.⁴³ Ίσως μεγαλύτερο μέρος των αρχαιοτήτων της Ελλάδας να παραμένει στο υπέδαφος της και αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη από την ελληνική πολιτεία και να προβεί σε σχεδιασμό για την ανάπτυξη του πολιτισμικού τουρισμού της χώρας.⁴⁴ Παρά την αυξητική τάση της τουριστικής κίνησης στην χώρα μας τις τελευταίες δεκαετίες, οι επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία δεν αυξήθηκαν

²⁵ Βλ. Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών

²⁶ Χρυσός (1996), σ. 29.

²⁷ Βλ. Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών

²⁸ Χρυσός (1996), σ. 239.

²⁹ Ο.π. σ. 17.

³⁰ Ο.π. σ. 29.

³¹ Ο.π. σ.σ. 30-35.

³² Βερνίκος (2004), σ. 40.

³³ Ο.π. σ. 41.

³⁴ Ο.π. σ. 44.

³⁵ Ο.π. σ. 45.

³⁶ Ο.π. σ. 46.

³⁷ Ο.π. σ. 47.

³⁸ Ο.π. σ. 49.

³⁹ Ο.π. σ. 50.

⁴⁰ Ο.π. σ. 52.

⁴¹ Ο.π. σ. 54.

⁴² Ο.π. σ. 61.

⁴³ Ο.π. σ. 70.

⁴⁴ Ο.π. σ.σ. 71-73.

ανάλογα.⁴⁵ Ένα μεγάλο ποσοστό αλλοδαπών τουριστών προέρχονται από χώρες στις οποίες ο πολιτισμός της Ελλάδας δεν προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον⁴⁶ και θα μπορούσε η χώρα μας να προβεί σε ενέργειες για να «διορθώσει» το προφίλ της στις χώρες αυτές, καθώς και να προσελκύσει τουρίστες από χώρες στις οποίες ο ελληνικός πολιτισμός αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος.

Θα πρέπει, ωστόσο, να δημιουργηθούν ειδικές «διαδρομές» για την επίσκεψη των τουριστών, αφού τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι είναι διασπαρμένοι σχεδόν σε όλη τη χώρα και η έλλειψη έργων υποδομής δυσχεραίνει την προσπέλαση από περιοχή σε περιοχή.⁴⁷ Η Ελλάδα πρέπει να είναι σε θέση να αξιοποιεί τις προσπάθειες υποστήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όταν χρηματοδοτούνται ενέργειες για την ανάδειξη του πολιτισμού, αφού προηγουμένως την πείσει ότι η Ελλάδα δεν προσφέρεται μόνο για τον ήλιο και τη θάλασσα, αλλά και για πολιτισμικό τουρισμό.⁴⁸ Θα πρέπει, τέλος, να γίνει καταγραφή του πολιτισμικού αποθέματος της χώρας και αφού ερμηνευθεί να προωθηθεί στην τουριστική αγορά, συμβάλλοντας σε αυτό και οι νέες τεχνολογίες.⁴⁹ Οι οικονομικές συνέπειες του πολιτισμικού τουρισμού θα είναι σίγουρα εμφανείς και θετικές.⁵⁰

Επίλογος

Η φιλολογία είναι εκείνη η επιστήμη που θα κατανοήσει τα αρχαία ελληνικά κείμενα, αφού θα τα έχει αποκαταστήσει και συντηρήσει. Η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας συνέβαλε στη διατήρηση των αρχαιοελληνικών κειμένων και παρά την καταστροφή της, η μεγαλύτερη απώλεια κειμένων εντοπίζεται στους σκοτεινούς αιώνες του Βυζαντίου, που ευτυχώς αποκαταστάθηκε σε μεγάλο βαθμό από τους ιερείς των επόμενων αιώνων. Τα αρχαία ελληνικά κείμενα αποτυπώθηκαν πρώτα στους παπύρους, πέρασαν από τις περγαμηνές και κατέληξαν στο χαρτί ήδη από τα μέσα του 11^{ου} αι. μ.Χ.. Μέχρι την εμφάνιση της τυπογραφίας στα μέσα του 15^{ου} αι. μ.Χ. τα αρχαιοελληνικά κείμενα αντιγράφονταν χειρόγραφα. Έκτοτε η αναπαραγωγή γίνεται με βιομηχανικό τρόπο και σήμερα πλέον τείνει να υποσκελιστεί από την ψηφιακή τεχνολογία.

Τον 19^ο αιώνα η γερμανική επιστήμη μελέτησε την κλασική Ελλάδα με την οποία, μάλιστα, ταυτίστηκε. Ωστόσο, μελέτησε την Ελληνιστική Περίοδο, αφού, όπως η μελέτη της προηγούμενης έτσι και η μελέτη

αυτής, θα εξυπηρετούσε εθνικά της συμφέροντα. Μελέτησε, επιπλέον, τη Βυζαντινή περίοδο, ενώ εκδήλωσε ενδιαφέρον για τη νεοελληνική λογοτεχνία και τη λαογραφία.

Τα κατάλοιπα του ελληνικού πολιτισμού, ωστόσο, μπορούν να αναδειχθούν με καλύτερο σχεδιασμό και οργάνωση, μέσω των μουσείων, των αρχαιολογικών χώρων και μέσω της ανάπτυξης του πολιτισμικού τουρισμού, αναβαθμίζοντας σημαντικά την οικονομία της Ελλάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Jäger, G. 1987. Εισαγωγή στην Κλασική Φιλολογία. Αθήνα: Παπαδήμας.

Williams, R. 1994. Κουλτούρα και Ιστορία. μτφρ. Β. Αποστολίδου. Αθήνα: ΓΝΩΣΗ.

Βερνίκος, Ν., Δασκαλοπούλου, Σ., Μπαντιμαρούδης, Φ., Μπουμπάρης, Ν. 2004. επιμ. Παπαγεωργίου, Δ. Πολιτιστικές Βιομηχανίες: διαδικασίες, υπηρεσίες και αγαθά. Αθήνα: Κριτική.

Χρυσός, Ε., (επιμ.), 1996. Ένας νέος κόσμος γεννιέται. Η εικόνα του ελληνικού πολιτισμού στη γερμανική επιστήμη κατά το 19ο αιώνα. Αθήνα: Ακρίτας.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ.) Πανεπιστημίου Κρήτης. Διαπολιτισμός Ελλάδας – Γερμανίας. Τελευταία πρόσβαση: 16.4.2010. <http://www.ediamme.edc.uoc.gr/diaspora/download.php?id=1158314,2541,11>

⁴⁵ Ο.π. σ. 74.

⁴⁶ Ο.π. σ. 75.

⁴⁷ Ο.π. σ. 75-81.

⁴⁸ Ο.π. σ. 81.

⁴⁹ Ο.π. σ.σ. 82-83.

⁵⁰ Ο.π. σ. 83.